

TÜRKİYE - UKRAYNA İLİŞKİLERİ VE KIRIM TATAR MESELESİ

Giriş

Ukrayna biz Türklerin bilinç haritasında tam olarak yerini almış bir ülke değildir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Fransa kadar yüz ölçümüne ve 52 milyon nüfusa sahip bu önemli Karadeniz kıyıdaşı aynı zamanda Kırım yarımadasını da toprakları içerisinde bulundurmaktadır.

"Ukraina" kelime olarak "sınır ülkesi" ya da "uç bölgesi" anlamına gelmektedir. Gerçekten de Ukrayna tarih boyunca bir "sınır ülkesi" olmuştur. Ne var ki, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Ukrayna yalnızca bir sınır bölgesi olarak değil, aksine Avrasya'nın siyasal coğrafyasında önemli bir aktör olarak yerini almıştır. Türkiye ve Ukrayna ilişkileri devletler düzeyinde Aralık 1991'de bu şartlar altında, Ukrayna bağımsızlığını ilan ettikten tam 3 ay sonra yeniden başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti 1919 yılında kurulan ve kısa bir siyasal ömrü olan Ukrayna Halk Cumhuriyetini de ilk tanıyan ülkelerden biri olmuştur.

İkili İlişkiler : Soğuk Savaş Sonrası Arayışlar

Türk-Ukrain ilişkileri 1992 yılında Türkiye'nin önderliğinde yaşama geçirilen Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİT) çerçevesinde gelişmiştir. Ankara Ukrayna ile KEİT'te istekli ve bu teşkilata önem atfeden bir muhatap bulmuştur. (SMOLANSKY, 1995: 6) İki ülke de Karadeniz Bölgesindeki doğal ve ortak çıkarlarını keşfetmişlerdir. Bu bağlamda, Türkiye ve Ukrayna istikrarlı, nükleer silahlardan arınmış, çevresel olarak duyarlı ve müreffeh bir Karadeniz Bölgesinin tesisini hedeflemektedirler. Ankara ve Kiev KEİT'i Moskova'yı karşılıklı danışma ve işbirliği sürecine çekebilecek bir platform olarak görmekte ve bu vesile ile "bölgedeki olayların uzun vadede gerçekler üzerine kurulan politikalarla, karşıtlık değil işbirliği ilkesi etrafında" şekilleneceğini düşünmektedirler. (HENZE, 1995: 8)

Türk-Ukrain ilişkileri özellikle Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in 1994 yılında Ukrayna'ya yaptığı ziyaret ile gelişmiştir. Bu gezi esnasında Demirel ve Leonid Kravçuk Karadeniz Bölgesini kalıcı barış, istikrar ve refah bölgesine dönüştürme kararlılıklarını ifade etmişlerdir. İki devlet başkanı özellikle Kırım'daki Rus ayrılıkçılığı, Akyar'da (Sevastopol) konuşlanan Karadeniz Donanmasının statüsü ve Kırım Tatarlarının "yeniden yerleşim" zorluklarını ima ederek "bütün AKKA ülkelerinin sınırlarının değişmezliği prensibini desteklediklerini" teyit etmişlerdir (SMOLANSKY 1995: 27).

Türkiye — Ukrayna ilişkilerinde Kırım Tatarlarının tarihsel anavatanlarına geriye dönüşleri süreci de önemli bir yer tutmaktadır. Ne var ki, Kırım yarımadası Kırım Tatarlarının tarihsel

Suat KINIKLIOĞLU

*Bilkent Ün. Uluslararası İlişkiler Bölümü
Ukrayna ve Karadeniz Güvenliği uzmanı.*

anavatanı olmaktan öte Rusya ve Ukrayna arasında da ihtilafli bir coğrafya parçasıdır. 1994 ve 1995 yılları Kırım'daki Rus ayrılıkçılığının doruğa ulaştığı yıllar olmuş ve Kiev bu dönemlerde Kırım Tatarlarının ve Türkiye'nin onlara verdiği desteğin Rus ayrılıkçılığına karşı oluşturduğu denge unsurunu fazlası ile kavramıştır. Gerçekten de Ankara'nın Kırım Tatarlarına yönelik ılımlı politikası, bu meseleyi Ukrayna'nın toprak bütünlüğü içerisinde bir "iç mesele" olarak gören yaklaşımı iki ülke arasındaki mevcut doğal çıkar çakışmasını açığa vurmuştur. (P<ROZHKOVA, 1996:1-2) Hem Ankara hem Kiev bölgenin geleceğini gözeleyebilecek, giderek daha milliyetçi ve muhafazakar eğilimler gösteren, birbirileri ile çatışan çelişkili Rus siyasal akımlarının etkisinde belirsizliklere aday bir Rusya Federasyonu'na karşı ortak dayanışmanın değerini anlamış bulunmaktadır. Kırım Tatar meselesi bu bağlamda daha fazla inceleme gerekmektedir ve bu yüzden burada bir parantez açmak gerekmektedir.

Kırım Meselesi: Rus Ayrılıkçılığının Geçici Frenlenmesi

Kırım'daki demografik yapı ilginç bir tablo arz etmektedir. Kırım'daki Ukrainerler 1993 yılı itibarı ile nüfusun % 23'ünü oluşturdukları hâlde organize bir siyasi güç oluşturamamaktadırlar. Çünkü Kırım'daki Ukrainerler büyük oranda Ruslaşmıştır. Etnik kökenleri Ukrainer olmasına rağmen siyasi tercihleri yarımada'daki Ruslarla iç içedir. Az sayıdaki Ukrainer partileri ise Ukrayna'daki milliyetçi unsurlarla ilişkilendirildikleri için çoğunluğu oluşturan Rus nüfus tarafından kuşkuyla görülmektedirler. (WILSON,1994:33) Bu durumda Rus ayrılıkçılığını dengeleyebilecek tek unsur Kırım Tatarları olmaktadır ve Kiev'in politikası tamamı ile bu denge düşüncesi etrafında şekillenmiştir. Ayrıca, *Ruh* ve benzeri milliyetçi Ukrainer unsurları Kırım Tatarları ile doğrudan ilişki hâlinde dirler. (WILSON, 1994: 19-20) Yakın geçmişte oluşturulan Ukrainer sivil toplum örgütleri özellikle Rus milliyetçisi Meşkov'un 1994'te cumhurbaşkanı seçilmesi ile Kırım'daki Ukrainerleri Tatarlarla birlikte hareket etmeye özendirmiş, Rus ayrılıkçılıklarına karşı bilinçli bir "ortak muhalefet" oluşturma gayreti içerisinde girmişlerdir.(KUZIO, 1994:740) Prazaukas'ın (1995) belirttiği üzere;

"Ukrayna hükümeti için Kırım Tatar topluluğu Rus ayrılıkçılığını zaptetmek için bir kazanç ve potansiyel olarak yarımada'nın gelişmesi

yolunda Türkiye'nin de katkısını sağlayabilecek bir teşvik unsuru"dur. (PRAZAUKAS, :175)

Yani Kiev Ankara'yı da Kırım sorununun bir tarafı yaparak hem siyasi açıdan Ankara'nın katılımını sağlamak, böylece Moskova'ya ve ayrılıkçı Ruslara karşı bir denge politikası izlemekte, hem de yarımada'nın ekonomik gelişmesine Ankara'dan katkı beklemektedir. * Bu ifadeyi teyid eden bir gelişme 1994 yılında Ukrayna Dışişleri Bakanının Türk Dışişleri Bakanından Ankara'nın Kırım'daki ayrılıkçı Ruslara karşı alınacak önlemleri desteklemesi yönündeki yardım isteğidir. (BAZOŞLU, 1994: 159)

Ukrayna'nın denge politikasına karşılık bölgede meydana gelen gelişmeler Kiev'deki yöneticileri tedirgin etmektedir. Bu tedirginlik özellikle Rusya'nın *Monrovski Doktrini'* ni hayata geçirmesiyle hortlayan neo-emperyalizm endişeleri ile pekiştirilmiştir. (Bkz. RAKOWSKA-HARMSTONE: 231-265)

Örneğin, Moldova'daki ayrılıkçı Rusların kendilerini "Transdnyester Cumhuriyeti" olarak tanımladıkları bölgenin Yüksek Sovyet Başkanı Marakutsa'nın aşağıdaki sözleri Kiev'in Kırım'la ilgili hassasiyetindeki haklılığını doğrulamaktadır.

"Transdnyester Rus devletinin güney bölgesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu bölge *Kırım*, Odessa Oblastı ve Ukrayna'ya ait bir kaç oblastı daha içermekte ve *Novorossiya* (Yeni Rusya) olarak bilinmektedir. Bizler gerçekçiyiz ve bu meselenin bugün sonuçlanamayacağını biliyoruz." (SOCOR,1994; LABA, 1995: 457-487) (italikler yazar tarafından eklenmiştir).

Yukarıdaki ifadelerin ışığında Ukrainer seçkinlerinin "sınırların değişmezliği" prensibine atfettikleri önem açıklık kazanmaktadır.

Kırım Tatarlarının 1989 yılında organize olarak anayurda dönmeye başlamaları ile yarımada'ya kaynak aktarımı gündeme gelmiştir. Ukrainer anavatanlarına geri dönen Kırım Tatarlarına yapılan parasal harcamaları büyük ölçüde sınırlanmış durumdadır.** Kiev'in bu sorumluluğu üstlenmesinin temelinde birkaç faktör rol oynamaktadır. Bunlar;

- Kırım üzerindeki egemenlik haklarını pekiştirmek,
- Rus ayrılıkçılığına karşı denge unsuru teşkil eden Kırım Tatarlarını güçlendirmek,

- Azınlıklar konusunda BM'e verilen taahhütleri yerine getirerek uluslar arası imajını düzeltmek,

- Bu politikalar doğrultusunda Türkiye'nin desteğini kazanmaktır.

Aslında bu konuda Türkiye'nin de yerine getirmesi gereken ve geciken (1000 konut projesi gibi) bazı vaatleri olduğu bir gerçektir.*** Kırım Tatarlarının barınma olanaklarının ve yaşam şartlarının oldukça kötü olduğu dikkate alınır (250.000 Kırım Tatarının yarısından fazlasının evlerinde su ve elektrik bulunmuyor) yapılacak yardımların yalnızca insani açıdan değil yarımada'nın siyasi istikrarı ve ayrılıkçı gayretlerin akibeti açısından da önem taşıdığı açıktır. (International Herald Tribune 11 Ocak 1996:2) Ekonomik şartları hiç de iç açıcı olmayan Kiev'in Kırım Tatarlarına kaynak ayıran tek ülke olmasının ardında hem egemenlik belirsizliğine son verme saikleri var hem de Kırım Tatarlarının Ukrayna'nın toprak bütünlüğü bağlamındaki stratejik öneminin idraki vardır. Buna rağmen, Kiev'de Kırım'a yardım eden ve işin mâli yükünü çeken tek merkez olma konusunda bazı şikayetlerin olduğu da gelen haberler arasındadır. (KUZIO,1996) 1989 yılında Bulgaristan'dan gelen 300.000 soydaşın Ankara'ya getirdiği mali yükümlülükler ve sıkıntılar göz önüne alındığında Kiev'in durumu daha da iyi anlaşılacaktır.

Meclis Başkanı Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu Mart 1994'te yapmış olduğu açıklamada "Kırım Tatarlarına en etkin yardımı ulaştıran ülkenin Ukrayna olduğunu açıklamıştır". (UNJAR, 1994) Gerçekten de yakın zamana kadar Türkiye'den gelen resmî ve gayriresmî yardımlar bir yana hiçbir ülke Kırım Tatarlarına yardım eli uzatmamıştır. Ne var ki Türkiye'den gelen yardımların Türk devletinden çok Kırım Tatar diasporasından geldiğinin altı çizilmelidir. (KIRIMOŞLU, 1994)

Ukrayna'nın Rusya ve Özbekistan'a yaptığı parasal yardım çağrılarını cevapsız kalmış, Rus-yanlısı Kırım hükümetlerinin hiçbirinden bu amaçla bir bütçe harcaması yapılmamıştır. (Knmskaya Gazeta 27 Aralık 1995 FBIS-SOV'da 5 Ocak 1996'da Kırım Etnik Topluluklar ve Sürgülen Yurttaşlar Devlet Komitesi Batkan> Osman Kurtseitoviç ile yap>lan bir söyletide K>r>m Tatarlar' için 1996-1997 y>bnda Kiev'den 900 milyar karbovantsi (\$ 4.5 milyon -Mart 1996 itibar> ile) tahsis edildiği bildirilmektedir.)

Tarihî olarak daha suçlu bir konumda olan bu iki ülkenin 1944 sürgününün sorumluluğunu kabul etmek kaygısı ile parasal yardım yapmak istemediği görülmektedir. (W<LSON, 1994::25; UKRAY<NI, 1995)Kırım eski cumhurbaşkanı Meşkov bile Rusya'nın SSCB'nin varisi olarak Kırım Tatarlarının yeniden yerleşimi için önemli oranda katkıda bulunması gerektiğini belirtmiş ve 1994 baharında "Rusya'dan 50 milyar rublelik yardımın birkaç gün içerisinde" geleceğini söylemiştir. (UKRAYINI,1995) Meşkov'un bu demeci de "şifahî tahsisler" listesine bir ekleme yapmaktan öteye gitmemiştir.

1994 yılının sonu ve 1995 yılının başında Kiev ve Akmescit (Simferepol) arasındaki gerginlikler artıp, Kırım Ukrayna'dan ayrılmak üzere manevralara başlayınca Kırım uluslararası ilgi odağı hâline gelmiştir. Karadeniz Filosu sorunu, Kırım ayrılıkçılığı, Kırım Tatarlarının yavaş giden yeniden yerleşim sürecine olan tepkileri ve yarımada'daki etnik çatışmalar dünyanın Kırım'a ilgi göstermesine yol açmıştır. Bu gelişmeler bağlamında Kiev uluslararası camiaya BM vasıtası ile yardım için başvurmuştur. Bunun üzerine 1994 yılında BM "Kırım Entegrasyon ve Kalkınma Programı" (KEKP) geliştirilmiş ve bu programın amacı "Kırım'da acil ve potansiyel çatışma durumlarına müdahale etmek, yarımada'dan sürülen halkların yeniden yerleşim ve kalkınmalarını kolaylaştırmak" olarak açıklanmıştır. (UNCIDP, 1996:1) BM bu program için uluslararası bir yardım kampanyası başlatarak toplam olarak 15 milyon A.B.D. Doları tutarında bir fon hedeflemektedir. Nisan 1996 itibarı ile bu meblağın 3.2 milyon A.B.D. Doları toplanmıştır. Kırım Tatarları Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı'ndan (TİKA) KEKP'ye daha etkin bir katkı beklemekte, Akmescit'deki koordinasyon ofisine bir an önce işlerlik kazandırılması gerektiğine işaret etmektedirler.

Kırım'daki Rus unsurları geri dönen Kırım Tatarları ile birlikte yarımada'da organize suç ve cürümün arttığını iddia ederek etnik gerginliğin artmasına neden olmaktadır. (BM,1996) Tatarların Ruslar tarafından sürekli olarak diskrimine edilmeleri ve hatta 1944 yılındaki sürgünlerinin yerinde olduğu yolunda yayın yapmaları yarımada'nın yakın geleceğindeki etnik ilişkiler açısından pek umut vermemektedir. (INTELNEWS,1996)

Kırım Tatarları içinde buldukları kötü fiziki şartlara ve göreceli olarak daha az bir nüfusa sahip olmalarına rağmen "etkin örgütsel güçleri ve yüksek derecedeki siyasi mobiliteleri ile hem Kırım siyasetinde hem de uluslararası siyasette ağırlık sahibidirlir." (*Algimantas Prazaukas, "The Influence of Ethnicity on the Foreign Policies of the Western Littoral States" National Identity and Ethnicity in Russia and the New States of Eurasia (ed.) Roman Szporluk s. 175. Ayrıca Mart 1994 itibarı ile 98 kişilik Kırım Sovyet'inde 14 Kurultay milletvekili (Sovyet'in % 13) vardır. 14 rakamı Kırım Tatarlarına ayrılmış bir kontenjan rakamıdır.*) Bu durumdan hiç de hoşnut olmayan Rus ayrılıkçıları yarımada'daki etnik kompozisyonun aleyhlerine gelişebileceği endişesi ile Tatar-karşıtı politikalarının dozunu arttırmaktadırlar. (bkz.GAFAROV,1994) Bu bağlamda, Kırım'a özellikle Karabağ Ermenilerinin gerçekleştirdiği göç ciddi olarak incelenmesi gereken bir konudur. (GAFAROV,1994:14) Bu göçün ne derece Ruslar tarafından özendirildiği ve kolaylaştırıldığı araştırılması gereken yararlı bir boyut olarak görülmektedir.

Cumhurbaşkanı Leonid Kuçma Kırım konusundaki kararlılığı ile batı Ukrayna'daki milliyetçi unsurlardan da olumlu puan toplamış, taban desteğini genişletmiştir Her ne kadar Rusya'da Kırım konusundaki resmî ağzlar Kırım'ın Ukrayna'nın iç işi olduğunu vurgulasa da Çeçenistan'ın bağımsızlık mücadelesi Moskova'yı bu denli meşgul etmeseydi Kırım'a olan yaklaşımı ne derece Kiev'in toprak bütünlüğü çerçevesinde olurdu büyük bir soru işaretidir. Nihayetinde;

"Çok az sayıda Rus seçkini Ukrayna bağımsızlığının meşruiyetini tam olarak kabul edebilmiş ve daha az sayıda seçkin Kırım'ın elden çıkışını kabul edebilmektedir. Bu bağlamda "Ukrayna'nın devlet olarak varlığı giderek tamamı ile geri döndürülemeyecek bir *fait accompli* olarak algılanmaktadır." (PRIZEL, 1995:122)

Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün Avrupa ve Avrasya coğrafyası için önemi göz önüne alındığında Kırım'da dizginlerin tekrar Kiev'de olması Ankara açısından olumlu bir gelişmedir. Amerikan yönetiminin bölgeye olan Rusya-merkezli bakış açısı (ya da "Talbotizm") da 1993'ün ikinci yarısında değişince Kırım'ın stratejik önemi batıda daha rasyonel bazda idrak edilmeye başlanmıştır. (KUZIO, 1994: 734-774; **Th**

Ukrainian **Charterly** Vol. L, No. 4, 1994:364-370).

Pragmatik bir yapıya sahip olan Kuçma Rus ayrılıkçılarının zayıf anlarını Rusya'nın Çeçenistan ile boğuştuğu bir sırada değerlendirerek doğru zamanlamanın meyvelerini toplamıştır. Ne var ki, Kiev'in mevcut inisiyatifinin ve bunun getirdiği avantajın uzun süreli olacağı kehanetinde bulunmak spekülatiftir. Kırım yakın gelecekte de sorunlu bir yarımada olarak kalacak ve özellikle Kiev ve Moskova arasında gerginlik kaynağı olmaya devam edecektir. Nitekim Akyar'ın statüsü ve Karadeniz donanmasının paylaşılması konusu Kiev ve Moskova arasında hala anlaşmazlık konusu olmaya devam etmektedir. Bu konuda Aleksandr Lebed'in ve Rus Duma'sının son çıkışları Kiev'i rahatsız etmiş ve iki ülke arasında yine soğuk rüzgarlar esmeye başlamıştır. (LEBED,1996) Bunun sonucu Boris Yeltsin'in Ukrayna'ya yapacağı gezi bir kez daha ertelenmiştir. Ayrıca Kiev'in Kırım Tatarlarına yönelik çelişkili politikaları Kırım Tatar liderliği tarafından tepki ile karşılanmaktadır. Bu itibarla, Kiev Rus ayrılıkçılığına karşı önemli bir müttefik ve dayanak teşkil eden Kırım Tatarlarının hassasiyetlerine daha fazla kulak vermek durumundadır.

Ukrain Enerji Bağımsızlığı ve İkili Ekonomik İlişkiler

Türkiye Ukrayna ilişkilerin bir başka önemli bir unsuru da Türkiye'nin Ukrayna'nın enerji bağımsızlığında oynayacağı muhtemel roldür. Türkiye ve Ukrayna 1994 yılında Orta Doğu petrolünü Ukrayna'ya taşıyacak bir petrol boru hatları anlaşması imzalamıştır. Bu proje Ceyhan'dan Samsun'a bir boru hattının döşenmesini ve petrolün Samsun'dan da gemilerle Odessa yakınlarında inşa edilmekte olan bir limana taşınmasını ön görmektedir. Ukrayna'nın Moskova'ya enerji borçlarını ödemekte karşılaştığı zorluklar ve bu sıkıntıların doğurduğu siyasal yaptırımlar göz önüne alındığında Kiev'in bu projeye ne denli stratejik önem atfettiği açıktır. Bu açıdan bakıldığında, proje tamamlanıp petrol Anadolu üzerinden Ukrayna'ya ulaştığında Türkiye'nin Ukrayna'nın enerji bağımsızlığın tesis edeceği bir abartı olmayacaktır. Rusya'ya olan enerji bağımlılığı Karadeniz Donanmasının paylaşımı görüşmelerinde olduğu gibi Ukrain devlet adamlarını oldukça sıkıntılı durumlara düşürmüş ve bu itibarla konu tam bağımsız bir Ukrayna nosyonu açısından da önem arz etmektedir.

Ekonomik ilişkiler iyi bir başlangıç yapmıştır fakat yine de beklenen düzeyde değildir, İki

ülkenin büyüklükleri ve problemsiz diplomatik ilişkiler göz önüne alındığında henüz gerçekleştirilmesi beklenen bir potansiyelin mevcut olduğu anlaşılacaktır. 1996 yılına ait resmi ticaret hacmi rakamları \$ 1 milyara tekabül ederken bavlul ticaretini de içeren gayriresmi ticaret hacmi \$ 2 milyar civarında gerçekleşmiştir. (Turkish Daily News 12 Ekim 1996) Ukrayna uzmanlara göre Türk yatırımcıları Ukrayna pazarını henüz keşfedememişlerdir. Ekonomistler bu durumu özellikle Ukrayna'daki iç pazar şartlarına ve ülkedeki yüksek ticaret riskine bağlamaktadırlar. (Ebanewsletter 9 Eylül 1996 : 1) Eylül ayında Devlet Bakanı Ayfer Yılmaz'ın da katıldığı bir Türk delegasyonu Kiev'e giderek Türk yatırımcılarının sorunlarını giderebilecek çözümler üzerinde çalışmışlardır. (Dünya 7 Eylül 1996:3) Geziye ayrıca Kasım ayında Türkiye'ye gelecek olan Leonid Kuçma'nın ziyareti sırasında imzalanması beklenen karşılıklı yatırımların özendirilmesi ve çifte vergilendirmenin kaldırılması anlaşmalarının hazırlıkları tamamlanmıştır.

Sonuç itibarı ile, Türkiye ve Ukrayna Karadeniz bölgesinde yapıcı ekonomik, siyasal ve kültürel ilişkilerin gelişmesini ve devamlılığını sağlamak amacındadırlar. İki ülke aynı zamanda da Avrasya'daki yeni güvenlik yapılanmasının en temel ve en önemli aktörleri olacaklardır. Türkiye önemli bir NATO müttefiki olarak Ukrayna'nın güvenlik hassasiyetleri ile yakından ilgilenmektedir. Ankara ve Kiev NATO'nun genişlemesi ve AKKA limitleri konularına aynı açıdan yaklaşırken gelecekteki bir NATO genişlemesinin Ukrayna'nın güvenliğini tehlikeye sokmayacak ve Rusya'nın kendisini tehdit altında hissetmesine yol açmayacak bir şekilde yapılması gerektiğine inanmaktadırlar.

Leonid Kuçma'nın Ankara'ya yapacağı resmi ziyaret bir anlamda Karadeniz bölgesinde gelişen bu özel ilişkinin perçinlenmesini sembolize edecektir. İki devlet adamı da karşılıklı işbirliği ve uyumun Karadeniz bölgesinin istikrar ve refahı için kaçınılmaz olduğunu bilmektedirler. Buradan hareketle, Kuçma ve Demirel bu ziyaret vesilesi ile Avrasya jeopolitik alanının gelecekteki şekillenmesi doğrultusunda temel bir adım atmış olacaklardır.

AÇIKLAMALAR

*Mayıs 1996 itibarı ile (TİKA) Kırım'da bir koordinasyon ofisi açmış fakat bu ofiste çalışması gereken bir görevli parasal sıkıntılardan ötürü ne yazık ki henüz yollanamamıştır. Bu yazar bu hususu süratle telafi edilmesi gereken bir öncelik olarak görmektedir.)

** Birmingham Üniversitesi'nde çalışan Ukrayna uzmanı Taras Kuzio ile söyleşi, 18 Mart 1996. Ayrıca Ukrayna hükümetinin üstlendiği mali zorluklar için bkz. Krimskaya Gazeta 27 Aralık 1995 FBIS-SOV'da 5 Ocak 1996. Bilkent Üniversitesinden Hakan Kırımlı'ya göre aktarılan kaynakların Kırım Tatarları için harcandığı konusunda ciddi şüpheler vardır. Anılan meblağ Kırım hükümeti tarafından "Sürgünden Dönen Milletler" çerçevesi altında orantısız olarak (Rum, Ermeni vs. gibi sürgüne yollanan fakat sayısal olarak daha az olan milletlere) dağıtılmaktadır.

***Bir Türk diplomatı ile yaptığım söyleşide 1000 konut projesinin fizibilite çalışmalarının yapıldığını fakat henüz bir inşaat firmasının belirlenmediği belirtildi. Gecikmenin Hazine'den ödenek ayrılmamasından kaynaklandığı doğrultusunda bilgiler alınmıştır.

****Türk hükümeti 1994 yılında 1000 konut projesinin inşası için söz vermiştir. Ne var ki günümüze değin Ankara'daki bürokratik engeller, kaynak yetersizliği ve devlet işlerinde sıkça görülen başka beceriksizliklerden ötürü hemen hiç bir ilerleme kaydedilmemiştir. Hatta bu proje Kırım'da Kırım Tatarları arasında bir alay konusu olmuş, iki yıldan bu yana inşaat başlanamaması büyük bir ayıp olarak değerlendirilmiştir.

KAYNAKLAR

- International Herald Tribune
11 Ocak 1996
- Taras Kuzio
1996söyleşi, 18 Mart
- GAFAROV, Kemal
1994
Sürgünden Dönen Halkların
Reentegrasyon Projesi
(yayınlanmamış çalışma, TİKA)
- SMOLANSKY Oles M.
1995
"Ukrainian - Turkish
Relations" The Ukrainian
Çjuarterly İlkbahar
- KIRIMOGLU A. A.
1994
"Kırımöğlu'ndan Sitem ve
İkaz.", **Zaman**, 18 Mayıs
- WILSON Andrew ,
1994
The Crimean Tatars : A
Situation Report on the
Crimean Tatars
- Birleşmiş Milletler
1996
Donor Consultations on CIDP
in Geneva yayınlanmamış
doküman, 2 Nisan. Crimean
Official Discusses Resettlement
of Tatars" Holos Ukrayini, 13
Ocak 1995 FBIS-SOV'da 19
Ocak 1995 Overview Of The
Programme UNCIDP
(Akmescit'de hazırlanan BM
raporu, Ocak 1996) s. 1
- Knmskaya Gazeta
1995
27 Aralık
- HENZEPaul, 1995
"Black Sea Priorities and
Opportunities" (Karadeniz
Bölgesi güvenliği konusunda
Mayıs 1995'te düzenlenen
konferans tebliği. RAND Corp.
Yayımları)
- KUZIO Taras
1994
"The Crimea and European
Security" European Security
Kış
- PRAZAUKAS, Algimantas ,
1994
"The Influence of Ethnicity on
the Foreign Policies of the
Western Littoral States"
National Identity and Ethnicity
in Russia and the New States of
Eurasia (ed.) Roman Szporluk
- GERAY Haluk
1994
"Kiev'e Ankara'dan Destek
Geldi" başlıklı haberine
(Cumhuriyet, 24 Mayıs s. 9)
- Turkish Daily News
1996
Ukraine president to visit
Turkey" 12 Ekim
- Dünya
1996
Ukrayna ile ekonomik ilişkiler
gelişecek" 7 Eylül s. 3
- Ebanevvsletter
1996
Trade Mission arrives home
with hopes to minimize risk
factor in Ukraine" 9 Eylül s. 1
- LABA Roman 1995
"The Russian-Ukrainian
Conflict : State, Nation and
Identity" European Security
Sonbahar 1995 s. 457-487
"Lebed'in Kırım Çıkarması"
- LEBED A. 1996
Cumhuriyet 14 Ekim
- PRİZEL Uya 1995
"Ethnicity and Foreign
Policy in Ukraine" National
Identity and Ethnicity in
Russia and the New States of
Eurasia (ed.)
- HOLOWİNSKY Ivan Z.
1994
"The Ukrainian Quarterly's
Efforts to Confront America's
Russo-centric Mentality" The
Ukrainian Çjuarterly Vol. L,
No. 4, Kış 1994 s. 364-370.